

TABIY FANLARNI INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA O'QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Ergashev J.

*Shahrisabz davlat pedagogika instituti
Boshlang'ich ta'lim kafedrasi o'qituvchisi*

Tayanch so'zlar: integrativ yondashuv, innovatsion ta'lim, tizim, pedagogik texnologiyalar, interfaol usullar.

Ключевые слова: интегративный подход, инновационное образование, система, педагогические технологии, интерактивные методы.

Key words: integrative approach, innovative education, system, pedagogical technologies, interactive methods.

Mamlakatimizda kimyo va biologiya fanlarini rivojlantirish, ushbu yo'nalishlarda ta'lim sifati va ilm-fan natijadorligini oshirish ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Tabiiy fanlar sohasida ta'lim sifatini tubdan oshirish, umumta'lim maktablarida ushbu fanlarni o'qitishning mutlaqo yangi tizimini joriy etish, ta'lim muassasalarini zamonaviy laboratoriyalar, darsliklar va boshqa o'quv jihozlari bilan ta'minlash, ushbu yo'nalishlarga malakali o'qituvchi-murabbiylarni jalb etish, kadrlar tayyorlash va ilm-fan natijalaridan foydalanishda ta'lim, ilm-fan va ishlab chiqarish sohalari o'rtasida o'zaro yaqin muloqot va hamkorlikni yo'lga qo'yish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ta'limda o'quvchilarga ma'lum bilimlar tizimini yetkazib, ularni faqat eslab qolishning o'zi bugungi kunda yetarli bo'lmay qoldi. Zamonaviy bilim olishda motivatsiya uyg'otish, mustaqil bilim olish ishtiyoqini hosil qilish, integratsiya asosida ta'lim berish dolzarb vazifalardandir. Pedagogik texnologiya ana shunday talabni ro'yobga chiqarishga qaratilgan ta'lim tizimidir. Texnologiyaning asosiy talabi-o'quvchilarning puxta bilim olishi, bilimlarni o'zlashtirishda faollik ko'rsatishi, mustaqil fikrlashi, ta'limda aniq samarador natijaga erishishdir. Pedagogik texnologiya turli-tuman qirralarga ega. Biz ushbu paragrafda faqat bir masala-integratsiya va shu orqali samarali natijaga erishish yo'l-yo'riqlari haqida to'xtalmoqchimiz. Integratsiya-ayrim bo'laklarning yoki elementlarning bir-biriga qo'shilishi, bir butunga aylanishi, yaxlitlanishidir. "Integratsiya" tushunchasi XVIII

asrdayoq Spenser tomonidan izohlangan edi. Biz ham integratsiyani tafakkur o‘stirish omili sifatida qarab, uni fanlararo aloqa hamda ta’lim shakllarini sintezlash tarzida talqin etishga harakat qildik. Integratsiya – “butun” degan ma’noni bildiradi, demak, bu tafakkur o‘stirish jarayonining turli qism va elementlarini bitta butunga birlashtirish bo‘lib hisoblanadi. Tabiiy fanlarni integrativ yondashuv uning sifatini yanada oshirishga xizmat qiladi. Mazkur masalaning metodik jihatlarini tahlil qilish va integratsiyaga asoslangan darslarni ta’lim jarayonida qo‘llashning uslubiy taraflarini o‘rganish ushbu ishimiz mavzusining dolzarbligini belgilaydi.

Hozirgi vaqtda pedagogik faoliyatning tabiati sezilarli darajada o‘zgarib bormoqda. Yaratilgan ko‘p qirrali ta’lim amaliyotlari o‘qituvchilardan bolalarga nafaqat bilim, balki uni qanday olish, maktab o‘quvchilarining o‘quv faoliyati va tafakkurini shakllantirish, atrofda dunyoni yaxlit tushunishni rivojlantirish uchun shart-sharoitlarni ishlab chiqishni ham talab qiladi. Zamonaviy ta’lim psixologiyasining ta’kidlashicha, O‘zbekiston jamiyatida ta’lim maydoni sezilarli darajada kengaydi, rivojlanayotgan ijtimoiy-madaniy muhitni loyihalash, o‘qishga psixologik tayyorlikning turli xususiyatlariga ega, individual farqlarga ega bo‘lgan bolalar uchun ta’lim dasturlarini yaratish va amalga oshirishga qodir bo‘lgan o‘qituvchilarga ehtiyoj bor. Uzoq vaqt davomida mahalliy fan va amaliyotda boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining tayyorgarligi va kasbiy faoliyati fan o‘qituvchisining tayyorgarligi va faoliyatidan boshqacha ko‘rib chiqildi. Hozirgi vaqtda o‘quv jarayonida bolalarning aqliy rivojlanishini aniq maqsadlar va ularni amalga oshirish vositalarini bilish darajasida boshqarishga urinish ko‘plab boshlang‘ich maktab o‘qituvchilari uchun juda muhim vazifadir. Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining psixologik tayyorgarligi hali ham fan-uslubiy tayyorgarlikdan ajralib turadi, shuning uchun bizning fikrimizcha, u kasbiy talabga ega emas, garchi uning ahamiyati va zarurligi hamma tomonidan e’tirof etilgan. Psixologik savodsiz boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi, afsuski, o‘quv jarayonida bolalarning o‘z-o‘zini rivojlantirish uchun sharoit yarata olmaydi, uning o‘ziga xos shartlari va harakatlantiruvchi kuchlarini bilmaydi, shuning uchun buning uchun zarur shart-sharoitlarni ta’minlay olmaydi. Eng iqtidorli o‘qituvchilar o‘zlarining pedagogik amaliyotlarida yosh maktab o‘quvchilari uchun rivojlantiruvchi ta’lim mazmunini yaratish zarurligiga intuitiv ravishda kelishadi, ammo bu muammoni hal qilishga bo‘lgan barcha urinishlari ma’lum metodik usullardan foydalanishdagi farqlarga to‘g‘ri keladi. Shu bilan birga, zamonaviy mahalliy ta’lim psixologiyasida boshlang‘ich ta’lim uchun maxsus progressiv psixologik tushunchalar asosida yaratilgan ko‘plab rivojlanish ta’lim texnologiyalari mavjud. Biroq, ularning amaliy talab foizi kichik. Buning asosiy sababi - boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining boshlang‘ich kasbiy tayyorgarligi darajasi va ayniqsa, tabiiy fanlar bo‘yicha.

Ta’limdagi interfaol usullar bugungi kunda eng samarali yondashuvlardan biri sanaladi. Interfaol usullar asosida dars jarayonini tashkil etish – bu o‘quvchini mavzuga qiziqishini oshiradi, faollik ko‘rsatishga turtki beradi. Integrativ

yondashuv asosida bo'lajak tarbiyachilar ijodiy faoliyatini takomillashtirishda quyidagi usullardan foydalanish mumkin: Amaliyot bilan bog'liq tajriba darslari. Bunday darslarni bevosita maktabgacha yoshdagi bolalar bilan olib borish mumkin. Bolalar psixologiyasi, ijtimoiy moslashuv fanlarining amaliy qismini shunday usullarda tashkil etish orqali, nazariyani amaliyotda sinash orqali bilimlar mustahkamlanadi. Shuningdek amaliy topshiriqlar bevosita bolalar ishtirokida o'tganligi bois, yangicha fikrlar va yondashuvlarga tayanilgan yaxlit bilimlar shakllanadi. Mustaqil tadqiqot natijalariga asoslangan integral darslar. Bunday darslarda keying dars uchun topshiriq beriladi va bu topshiriqlar mazmuni o'tilajak mavzu asosidagi mustaqil izlanishga asoslanadi. Bo'lajak tarbiyachilar topshiriqni bevosita amaliyot obyektlarida bajaradilar va natijalarini dars jarayonida muhokama qiladilar. Darslarda loyiha taqdimotlarini tashkil etish. Loyiha shaklini yaratish o'qituvchi tomonidan tushuntirilib turiladi. Talabalar kichik guruhlariga bo'lingan holda taqdimot yaratib, ushbu taqdimotni guruhda namoyish qiladilar. Mazkur metodlarga yana qo'shimchalar kirgizish va yanada boyitish mumkin. Muhimi, barcha faoliyatlar bir yoqlama emas, ko'p turdagi faoliyatlardan tashkil topishi va bu faoliyatlarda mavzuga turli tomondan yondashuv tarkib topsin. Fanlarni integratsiyalab o'qitishda integrativ materiallarga tayaniladi. Integrativ materiallar quyidagi talablarga javob berishi kerak: qiziqarli, ilmiy, o'quvchilar yosh xususiyati, psixo-fiziologiyasiga mos bo'lishi; oddiy, sodda tilda yozilgan, tushunarli tarzda bayon etilishi lozim. Integrativ material tarixiy, milliy, umuminsoniy xarakterga ega bo'lishi zarur. Jahondagi ko'pgina mamlakatlar ta'lim tizimida integrativ xarakterdagi o'quv dasturlari va darsliklardan foydalanilmoqda, Jumladan, Angliyada tabiiy fanlar modulli integratsiya asosida, Vengriyada barcha tabiiy fanlar integratsiya asosida o'rganiladi. Gong-Kongda xam integrativ dasturlar joriy etilgan. Respublikada fanlarni integratsiyalab o'qitish bo'yicha bir qancha ijobiy ishlar qilingan bo'lsada, hali ko'pgina muammolar hal etilmagan:

- oliy ta'lim muassasalari uchun integratsiyalashgan ta'lim kontseptsiyasi ishlab chiqilmagan;
- o'quv predmetlarining integratsiyalashgan mazmuni va uni o'qitish metodikasi yaratilmagan;
- o'quv predmetlari mazmunini integratsiyalashning shakl va metodlari ishlab chikilmagan;
- o'qituvchilar o'quv predmeti mazmunini integratsiyalab o'qitish metodlarini aniq tasavvur eta olmaydilar.

Xulosa sifatida shuni aytishimiz mumkinki, integrativ ta'lim asosida o'quvchi olamning fizik, biologik, ximik, matematik, texniktexnologik manzarasi haqida to'liq tasavvurga ega bo'ladi. Tabiat go'zalligini his qila olish, undan zavqlanish, e'zozlashga oid estetik zavq shakllanadi. Fanlarni integratsiyalash tendensiyasi, materiya harakatining o'zaro aloqa shaklini anglash va uning organik birlikda tuzilishini ilmiy metodologik asoslari orqali tushuntirishdan

iborat. Integratsiyalashgan ta'lim global texnik, texnologik, iqtisodiy ekologik muammolarni yechishga imkoniyat yaratadi. Shuning uchun integratsiyalashgan bilimlarga ega bo'lgan shaxslarni shakllantirish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Yurtimizda ta'limga e'tibor rivojlanayotgan bugungi sharoitda hech bir pedagog yangiliklarga befarq bo'lmasligi, faoliyatini innovatsion usullarda tashkil etishi lozim. Bu esa kelajakka tayyorlanilayotgan bo'lajak mutaxassislarni ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Integrativ yondashuv Talabani mustaqilikka va ijodkorlikka yo'naltiradi. Bu esa ta'lim sifatini ko'tarib, ilmiy rivojlanishlarga yetaklaydi. Odamning ishlashi qancha erkin bo'lsa, u shuncha izlanuvchan, ijodkor bo'ladi. Shakllanayotgan pedagog oilada kattalar, oliygohda o'qituvchilar hokimligidan qutulsa, uning ruhiy, aqliy, jismoniy imkoniyatlariga qarab ish tutilsa undada o'z hatti-harakati uchun javobgarlik hissi paydo bo'ladi. U o'z ishi, qarashiga ega bo'ladi. Ijod egasi hamisha o'z qarashlarini asoslaydi, kerak bo'lganda himoya qiladi. Shuning uchun yurtimizda mustaqil izlanuvchi shaxslardan iborat barkamol avlod tarbiyasiga alohida e'tibor siyosat darajasiga ko'tarila oldi.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoevning 2020-yil 24- yanvardagi Oliy Majlisga yo'llagan Muroajaatnomasi. www.pv.uz.
2. Mavlonova R., Vohidova N.va b. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi, innovatsiya va integratsiyasi. O'quv qo'llanma. 2-n - T.: Fan va texnologiyalar, 2022.
3. R.A.Mavlonova. N.H.Rahmonqulova. "Boshlang'ich ta'limni integratsiyalashgan pedagogikasi" Toshkent – "ILM ZIYO" 2009 y. 56 b.
4. F.A.Boltayeva. The Essence of Integrating Innovative Technologies in Preschool Education. Pindus Journal Of Culture, Literature and ELT. 110 b <https://literature.academicjournal.io/index.php/literature/article/view/256>
5. Berdiyev B. R. "Speci-city In The Modern Methodological Training Of Future Teachers Of Primary Education In Mathematics"// The american journal of interdisciplinary innovations and research. USA. Volume-2 Issue-7 2020. 185-189 p
6. A. Munavvarov tahriri ostida. Pedagogika. – T.: O'qituvchi, 1996. –200 b.
7. Musaev UD. Integratsiya - ta'lim jarayonini optimallashtirishning muhim printsiplari. // J. Xalq ta'limi, 2002. № 6. - 4-6 bet.

РЕЗЮМЕ

Maqolada tabiiy fanlarni sifatli o'qitish ahamiyati yoritilgan. Tabiiy fanlarni integrativ yondashuv asosida o'qitish samaradorligi va bu samaradorlikni oshirish usullari haqida ma'lumotlar bor. Maqolada tavsifiy metoddan foydalanilgan. Maqola oxirida xulosa berilgan.

РЕЗЮМЕ

В статье подчеркивается важность качественного преподавания естественных наук. Имеются сведения об эффективности преподавания естественных наук на основе интегративного подхода и путях повышения этой эффективности. В статье использован описательный метод. Заключение приведено в конце статьи.

SUMMARY

The article highlights the importance of quality science teaching. There is information about the effectiveness of teaching natural sciences based on an integrative approach and ways to improve this effectiveness. The article uses a descriptive method. The conclusion is given at the end of the article.